

TEDNIK PEN

TEDENSKO DOGODJE

1.april 2022

št. 13/2022

UVODNIK

DOGODKI

BLED 2022

ZA MIR

MEDNARODNI PEN

PRED 54. BLEJSKIM SREČANJEM PISATELJEV

Pred slabim letom dni je Slovenski center PEN na mednarodno članstvo pisateljev in pisateljic naslovil pismo – apel, v katerem opozarjamo na neizprosno izkoriščanje planeta in "imperializem, ki v belih rokavicah bohotno cveti in se igra zemljo krast in ubijanje nedolžnih". Besedilo je osnovala Draga Potočnjak s kolegi in kolegicami. Takrat smo si težko predstavljali, kako preroško bo naše sporočilo in s kakšno rušilno silo se bodo interesi kapitala sprevrgli v krvavo vojno čisto blizu nas, v Ukrajini. Vojne so bile še do pred mesecem dni oddaljene, Jemen, Sirija, Irak in Afganistan pa nesrečne dežele na drugem koncu planeta, o katerih so poročale novice z grozljivimi podobami.

Zdaj evropske države z odprtimi rokami sprejemajo ukrajinske družine, četudi še lansko zimo niso kazale človeškega obraza do beguncev, ki so pri nas iskali zavetje zaradi vojn in lakote. Napočil je trenutek, ko bo treba temeljnim vrednotam pogledati v obraz, jih vzeti zares ter jih deliti z vsemi ljudmi na Zemlji, ne glede na to, od kod prihajajo.

Letos bo minilo trideset let, odkar so se k nam zatekli begunci iz Bosne, kar bo Vodnikova domačija obeležila s prireditvami v maju, o katerih vas bomo obvestili. Slovenski center PEN je v devetdesetih naredil veliko za tovariše v obleganem Sarajevu, o čemer priča ganljivi esej Borisa A. Novaka, prvič pa objavljamo tudi seznam pisateljev, ki so jim takrat med drugimi pomagali. Nedvomno gre zahvala našim slovenskim kolegom in posebnemu odboru za pomoč Bosni, da je danes Mednarodni PEN veliko bolje pripravljen na izzive zadnjega meseca, tako v smislu materialne kot vsebinske pomoči ukrajinskim pisateljem.

Letos se bo na Bledu odvijalo 54. mednarodno srečanje pisateljev in generalna skupščina odbora Pisatelji za mir. Lahko se boste srečali z ukrajinskimi, beloruskimi, ruskimi in številnimi drugimi pisateljicami in pisatelji. Prišli bodo gostje iz Francije, Portugalske, Švice, Bosne, Turčije, Hrvaške, Nemčije, Španije, itd; pridružite se nam. Okroglo mize v četrtek, 12. maja, se bodo posvetile propadanju vrednot, ki so nekoč vsaj v našem delu sveta desetletja zagotavljale mir, zdaj pa so jih prepili gonjači in kričači vojne, za katerimi nemalokrat prežijo kapitalski donosi. Zlo, ki se rojeva v raznih oblikah sovražnega govora, omejevanja svobode in ekonomski cenzuri, diskriminaciji določenih skupin, korupciji političnih vodstev in teženj po avtoritarni oblasti, s katero so dve leti uravnavali epidemijo in rušili demokracijo, se je razlilo tudi čez meje Evropske unije, prejemnice Nobelove nagrade za mir.

Pisatelji in pisateljice se težko upremo tankom in bombnikom. Lahko smo zgolj "duh v prostoru, ki magično luč razseva," ... Lahko osvetlimo, razlagamo, občutimo in trepetamo z brati in sestrami v človeštvu, z bratranci in sestričnami v naravi. Naše orožje so zgolj besede in te ne morejo ustaviti uničevalnih osvajalskih pohodov ali končati vojne. Vendar nenehno beležijo, izpovedujejo, ganejo, premikajo, obsojajo, spodbujajo, gradijo in ostajajo natisnjene v knjigah za vse večne čase. In prav po tej večnosti v tišini knjižnih polic hlepijo in se je hkrati smrtno bojijo tirani.

Kot da hodim // po osteh, // vedno hujša mi je // tvoja mirna bližina.

Tanja Tuma, predsednica Slovenskega centra PEN
(verza sta iz pesmi Srečka Kosovela Evakuacija duha in Ostri ritmi)

KOROŠKI KULTURNI DNEVI V LJUBLJANI

Četrtek, 7. 4. 2022 ob 18.00, dvorana Slovenskega centra Pen in DSP, Tomšičeva 12

»Mostovi nad bregovi«, literarno branje koroških slovensko in nemško pišočin avtoric:

Gabriela Russwurm-Biro (1966, Dunaj), pesnica, umetnostna zgodovinarica in fotografinja, predsednica Zveze koroških pisateljev in pisateljic; Ivana Kampuš (1947, Tešinja pri Šentjakobu v Rožu), pesnica, pisateljica in prevajalka, profesorica slovenščine in angleščine; Karin Prucha (1964, Dunaj), pesnica, pisateljica za otroke in odrasle, dramaturginja, režiserka in organizatorica v kulturi. Gostje bo predstavila pisateljica Tanja Tuma, predsednica SC Pen.

Petek, 8. 4. 2022 ob 17.00, Desni atrij Mestne hiše Ljubljana

»100/10 - Janko Messner«: odprtje razstave »Solidarnost ob meji«, recital »Beseda je kulturnemu človeku dragulj« (nastopata gledališka in filmska igralka ter glasbenica Lara Vouk in gledališki igralec, režiser, radijski in televizijski voditelj Aleksander Tolmaier; glasbena spremljava: perkusionistka in učiteljica tolkal Nataša Konzilia) ter predstavitev dvojezične knjige »Solidarnost ob meji. Zapuščina Janka Messnerja«. O pisatelju in dramatik profesorju Messnerju bo spregovorila pesnica in esejistka mag. Lidija Golc, razstavo in dokumentarni zbornik pa bosta predstavili njegova urednica dr. Elena Messner, literarna znanstvenica in prozaistka, ter grafična opremljevalka knjige in razstave Dana Rausch. Dvojezični zbornik bo na voljo po promocijski ceni. - Priloga: program prireditve in nastopajočih v recitalu.

Razstava bo v atriju na ogled med 6. in 20. aprilom 2022, vsak dan od 8. do 20. ure.

PROGRAM

20. Koroški kulturni dnevi: od 6. 4. do 28. 4. 2022

Četrtek, 7. 4. 2022 ob 18. uri, dvorana SC Pen in DSP, Tomšičeva 12:
Mostovi nad bregovi, literarno branje koroških slovensko in nemško pišočin avtoric:

Gabriela Russwurm-Biro, pesnica, umetnostna zgodovinarica in fotografinja, predsednica Zveze koroških pisateljev in pisateljic,

Ivana Kampuš, pesnica, pisateljica in prevajalka, profesorica slovenščine in angleščine,

Karin Prucha, pesnica, pisateljica za otroke in odrasle, dramaturginja, režiserka in organizatorica v kulturi.

Gostje bo predstavila predsednica SC PEN Tanja Tuma.

Koroški kulturni dnevi v Ljubljani: od 6. 4. do 28. 4. 2022
 7. 4. 2022, ob 18. uri, v dvorani SC PEN in DSP, Tomšičeva 12, Ljubljana:
Mostovi nad bregovi

Ivana Kampuš (1947, Tešinja pri Šentjakobu v Rožu) je pesnica in pisateljica, najmlajša od štirih hčera vizionarja in sejalca Vinka Zwittera, profesorica slovenščine in angleščine, prevajalka lirskih besedil v slovenščino in nemščino (Meta Kušar, Lidija Golc, Manca Košir). Njena PZ *Tvoja sem piščal* (s spremno besedo Vinka Ošlaka) je izšla 1992. leta, dvojezična otroška slikanica *Naš otrok* leta 1998, *Zgodbe slovenskih pesmi na Koroškem* leta 2015, novele *Polet v moj svet* pa leta 2017. Njena avtobiografska proza je poetična, začinjena s humorjem, domišljijo in občutkom za detajl. Kot avtorica je sodelovala pri *Mladem rodu*, v slovenskih časopisih in revijah na Koroškem. Pesmi objavlja tudi v literarni reviji *Rastje*, ki jo izdaja DSPA (Društvo slovenskih pisateljev v Avstriji).

Karin Prucha (1964, Dunaj) je pisateljica za otroke in odrasle, dramaturginja, režiserka in organizatorica v kulturi, tokrat se nam bo predstavila kot pesnica. *Anderland/druga dežela*; lastno, ono drugo, tuje; poezija, proza in fotografije, 2020, s prevodi Ivane Kampuš. Avtorica pripoveduje med drugim o razmerju do svojih prednikov, predvsem babice, ki je govorila domače slovensko podjunsko narečje.

Gabriela Russwurm-Biro (1966, Dunaj) je umetnostna zgodovinarica, svobodna fotografinja, pesnica in predsednica Zdrženja koroških pisateljic in pisateljic (KSV: Kärntner SchriftstellerInnenverband). Oče se je rodil na Madžarskem, mati na Češkem. Avtorica obžaluje, da se teh dveh jezikov ni učila. Sodeluje z DSPA (Društvom slovenskih pisateljic v Avstriji), dokaz tega druženja je skupna dvojezična knjiga *Unser Kärnten/Naša Koroška*. Lani je izdala dvojezično zbirko lirike *dunkelschön/temno lepo*, ki jo je prevedla Ivana Kampuš. Redno organizira literarni zajtrk, na katerem avtorji berejo besedila, nastala ob aktualni razstavi v Domu umetnikov v Celovcu. Veliko ji pomeni duhovnost, zato v celovski stolnici sodeluje pri postni seriji *Dialog im Dom*, v kateri se pisatelji in pisateljice v dialogu z župnikom odzivajo na svetopisemske odlomke.

Tanja Tuma (Ljubljana, 1964), predsednica slovenskega PEN-a. Profesorica angleščine in francoščine, dodaten študij nemščine. Urednica v CZ, direktorica Centra Oxford, ustanovila je svojo založbo (*Antologija slovenskih pesnic, Pozabljena polovica, Skriti knjižni zakladi*). Piše slovensko in angleško. L. 2015 je pri Karantani izšel roman *Češnje, bele in rdeče*, lani je pri Mladinski knjigi izšel roman *Brodnik o življenju založnika Schwentnerja*. Vodila je Ženski odbor Slovenskega centra PEN Mira (2016–2019), je odbornica mednarodnega ženskega komiteja - PEN International Women Writers Committee. Promovira branje in zagovarja človečanske pravice.

*Naj večjejo vsakršni mostovi
 nad vseni strnimi bregovi
 vaše varne, bogate poti,
 naj vas vedno sreča dohiti.*
 Lidija Golc

Mestna občina
Ljubljana

LITERARNI VEČER »SPOTIKANJ«

Vljudno vas vabimo na aktualni pogovor z legendarnim televizijcem **mag. Ladom Ambrožičem** ob izidu njegove nove knjige **Spotikanja** (založba Buča), kjer spregovori od rojstva naše mlade države dalje o pritiskih politike na javno televizijo. Pogovor bo moderiral nekdanji televizijec, vodja stikov z javnostmi v kabinetu rektorja Univerze v Ljubljani in volilnega štaba nekdanjega predsednika Vlade RS Mira Cerarja (2014) ter diplomat mag. Gregor Jagodič, za glasbeno spremljavo bo poskrbel kitarist Erazem Izidor Grafenauer, ki velja za enega najboljših kitaristov pri nas.

Pogovor bo potekal **v torek, 12. aprila 2022**, ob 19:30 uri v prostorih PENa, Tomšičeva 12, 1000 Ljubljana.

Pogovor se bo zaključil ob 20:45 uri. Na dogodku bo možno kupiti njegovo knjigo po promocijski ceni. Avtor knjige mag. Lado Ambrožič bo na željo podpisoval izvode knjig.

PROGRAM CENTRA ZA POEZIJO TOMAŽA ŠALAMUNA - APRIL 2022

četrtek, 7. 4., ob 17.00 - Roševi dnevi 2022 - branje finalistov

četrtek, 7. 4., ob 19.00 - Ivo Svetina - Hvalnica vzgoji / Željko Kozinc - Ledina neba (Poetikonove lire)
soorganizacija: Hiša poezije - Poetikon, moderator: Ivan Dobnik

četrtek, 14. 4., ob 19.00 - Vojna kot generator literature - pogovor z Veroniko Simoniti in Adriano Kuči
organizacija: MIRA, modertorka: Gabriela Babnik

torek, 19. 4., ob 18.00 - Delavnice kreativnega pisanja
organizacija: revija Nebulae

četrtek, 21. 4., ob 20.00 - Branje ob zaključku literarne delavnice "Kako shaja moje telo?"

četrtek, 28. 4., ob 19.00 - Predstavitev antologije mladih slovenskih avtoric_jev LGBTQ+ "Srca v igri"

berejo: **Ajda Bračič, Alex Kama, Alina Špan, Aljaž Koprivnikar, Bengal Cafuta, Eva Kokalj, Filip Vurnik, Gregor Brdnik, Jaka Šoster, Katja Zgoznic, Lan Aidan Remec, Miha Pongrac, Nela Poberžnik, Nežka Štruc, Pavla Zabret, Pino Pograjc, Sara Nuša Golob Grabner, Špela Setničar, Taja Rihtaršič, Veronika Razpotnik in Vesna Liponik.**

M I R A branje ženskega odbora PEN, v podporo Ukrajini

Demokracija je pramodul človeške duše in ustvarja dobro življenje vseh različnih ljudi. S temi besedami Vas Mira, Ženski odbor Slovenskega centra Pen kliče: malo dobrega uniči veliko zla.

[VIDEO](#)

POČASTITEV ANDREJA BUDALA OB 50-LETNICI SMRTI

Vabimo Vas na muzejski torkov večer
5. aprila 2022 ob 19. uri na Grad Kromberk
Predavateljci:

Aldo Rupel, Po časovnih in ozemeljskih sledah
Andreja Budala

Dr. Bogomila Kravos, Tržaška leta Andreja Budala
Mag. Marija Mercina, Literarno ustvarjanje kot
etični imperativ

Priveditev bodo spremljale recitacije in petje:
Darinka Kozinc, ljudske pesmi ob spremljavi kitare
bodo zapele pevke iz skupine Sanje, ki jo vodi
Eva Sfiligoj, prof. kitare.

Spominski večer organiziramo v sodelovanju z
Goriškim literarnim klubom Govorica. To je prva
priveditev kluba v nizu dogodkov, posvečenem
pomembnemu, čeprav prezrtemu slovenskemu
ustvarjalcu.

PROFIL - NATAŠA KONC LORENZUTTI

Gostja oddaje je bila pisateljica, dramska igralka, magistrica umetnosti in pedagoginja Nataša Konc Lorenzutti. V svojem novem romanu z naslovom *Beseda*, ki je nimam se dotika boleče teme ukradenih otrok v času druge svetovne vojne. Roman je nastal na osnovi zgodovinskega gradiva in srečanja z ljudmi, ki so bili leta 1942 kot otroci ukradeni staršem na Celjskem in odpeljani v delovna taborišča in domove, ki jih je vodila nacistična organizacija Lebensborn, zadolžena za širitev arijske rase. Pisateljica sodeluje tudi kot scenaristka pri snemanju dokumentarnega filma *Zajeti v izviri*, slovenski otroci Lebensborna v režiji Maje Weiss. Nataša Konc Lorenzutti je tudi avtorica številnih del za otroke in mladino. V romanu *Gremo mi v tri* krasne se posveča aktualni problematiki motenj hranjenja in odvisnosti mladih od digitalne tehnologije. Brez prisiljene didaktičnosti se zna približati bralcem na prepričljiv in sproščujoč način. Voditeljica: Alenka Zor Simoniti

[VIDEO](#)

JE DOLGA, DOLGA PRAŠNA POT

Delček solidarnostnega recitala mladinskih književnikov za otroke in mlade iz Ukrajine si lahko ogledate na spodnji povezavi.

[VIDEO](#)

54. Mednarodno srečanje pisateljev na Bledu 11.-13. maj 2022

Spoštovani člani in članice Slovenskega centra PEN!

Opomnik po 24. februarju – PEN stoji z Ukrajino. Naše povabilo in dnevni red sta bila načrtovana pred rusko invazijo Ukrajine in naši načrti posledično spremenjeni. Odbor Pisateljev za mir vabi vse udeležence k pisanju ter razpravah o vojni in miru. Ta tema bo prevladovala tudi v vseh drugih razpravah, zato nameravamo večino Generalne skupščine v sredo in četrtek posvetiti Ukrajini in našim gostom. Prosim vas, da nam pošljite svoje pesmi, eseje in z nami delite svoje misli.

54. Mednarodno srečanje pisateljev na Bledu organiziramo med 11. in 13. majem 2022.

Čeprav iskreno upamo, da se v čim večjem številu vidimo osebno, bomo omogočili tudi sodelovanje preko spleta vsem, ki bi jim to bilo ljubše oziroma lažje izvedljivo. Kot vsako leto, bo v ospredju srečanje mednarodnega odbora Pisatelji za mir Mednarodnega PEN.

12. maja vas vabimo na okrogle mize:

- PEN stoji z Ukrajino,
- Propad globalne etike: odziv pisateljev,
- Pet jezdecev apokalipse: covid, sovražni govor, nasilni protesti, globalno segrevanje in zaton demokracije
in
- Bosna in vse svetovne »Bosne«.

Za prijavo na srečanje vas prosim, da jo pošljete do 10. 4. 2022. Kot običajno, imate člani Slovenskega PEN-a možnost udeležbe dogodkov brez kotizacije, poravnati pa morate stroške poti in spanja na Bledu. Izjema so člani in članice, ki s prispevki sodelujete na okroglih mizah – vam pokrijemo eno nočitev.

Kot nam narekuje tradicija, bomo razpravljali in izmenjali mnenja na okroglih mizah. Zaradi številnih težavnih situaciji v naši regiji in po svetu, smo se letos odločili za kar štiri okrogle mize in ne za dve, kot je bilo to v naši navadi.

Mednarodni odbor Pisatelji za mir se želi s temo **PEN stoji z Ukrajino** odzvati na rusko invazijo, ki smo ji priča v zadnjih tednih. Zaradi naraščajoče zaskrbljenosti nad obnašanjem številnih evropskih in svetovnih vlad na okrogli mizi pa želi razpravljati tudi o temi **Propad globalne etike: odziv pisateljev**. Prešteviline vlade na svetu se ne glede na njihovo velikost vedejo z naraščajočo cinično ignoranco do človekovih pravic, liberalne demokracije in svobode govora. Njihovo početje predstavlja grožnjo miroljubnemu sobivanju in osebnim svoboščinam. Etični fundamenti svetovne ureditve so se zamajali prav v deželah, ki so jih osnovali po 2. svetovni vojni.

Slovenski PEN želi odpreti dve razpravi. Prvo na temo **Pet jezdecev apokalipse: covid, sovražni govor, nasilni protesti, globalno segrevanje in zaton demokracije**. Epidemija je razgalila družbena nasprotja kapitalizma, ki so se tudi v demokratičnih deželah nagnila v smer avtoritarnega vodenja, nasilja in zastrašujočih družbenih pojavov; ekonomske cenzure, omejevanje svobode izražanja, celo pregon ustvarjalcev pod plaščem epidemioloških ukrepov ter spodbujanja nasilja s sovražnim govorom v političnem diskurzu, v medijih, na družabnih omrežjih in nasilnih protestih, kar vodi v razgradnjo demokracije. Hkrati je izkoriščanje narave in ljudi za dobrobit peščice najbogatejših preseglo vse meje in grozi nam zaton civilizacije, če ne uničenje planeta. Kako vsi ti družbeni pojavi vplivajo na pisatelje?

Druga razprava pa zadeva temo **Bosna in vse svetovne »Bosne«**. Bosna in Hercegovina skupaj s širšo regijo, t. j. Črno goro, Makedonijo in Kosovim, je ponovno v primežu nacionalizmov in nevarnih družbenih, mednacionalnih ter medverskih trenj. Ob počasnem vključevanju v Evropsko unijo obstaja velika nevarnost, da pride do ponovnih spopadov in nove vojne. Sovraštvo je eskaliralo tudi na drugih kriznih žariščih po svetu in bazira na verskih, rasnih in nacionalnih nestrpnostih. Zakaj v deželah, kjer vlada mir, vedno znova pogledamo stran namesto, da bi pomagali graditi svetovni mir?

Vaši pisni prispevki bodo objavljeni v zbirki literarnih del, če jih boste poslali do **10.4.2022** v enem od uradnih jezikov srečanja; v francoščini, angleščini ali slovenščini. Besedilo naj ne presega 4.000 znakov s presledki. V želji, da bi spodbudili čim večje število ljudi k sodelovanju, letos prvič ne sprejemamo le esejev, ampak prav vse literarne oblike. Prosimo vas, da se za prevode iz slovenščine v tuje jezike, dogovorite sami.

Na srečanje smo povabili številne ugledne pisatelje in publiciste. Svojo prisotnost sta potrdila predsednik Mednarodnega PEN-a, pisatelj Burhan Sönmez in nekdanji visoki predstavnik za Bosno in Hercegovino gospod Valentin Inzko. Prišli bodo pisatelji in pisateljice iz Belorusije, Rusije in Ukrajine, dogovarjamo se z Andrejem Kurkovom, ki je že obiskal Bled. Nobelov nagrajenec za mir urednik in novinar Dmitry Muratov ima trenutno polne roke dela, a mogoče mu vseeno uspe.

Prijavnico lahko izpolnite v word formatu in jo pošljete po elektronski pošti na naslov penwritersforpeace@penslovenia-zdruzenje.si ali slopen@guest.arnes.si.

Veselimo se vaše prijave.

Emmanuel Pierrat, predsednik odbora Pisatelji za mir

Tanja Tuma, predsednica Slovenskega centra PEN

Sara Katarina Zver, koordinatorica in urednica odbora Pisatelji za mir

APEL ali 0,01 %

Bled, 10. 6. 2021

Sodobni čas pospešeno rojeva diktatorje in nove oblike fašizma. Slike razdejanega sveta so postale nova normalnost. Revščina, lakota in vojne so kruta usoda večine in nadležna vsakdanjost bogatih ... Bogatih, tiste peščice najbogatejših Zemljanov, ki so nič manj kot glavni izkoriščevalec sveta. Težnja po popolnem kaosu postaja vse očitnejša past, v katero veliki kapital, s katerim upravlja le 0,01 odstotka (!) ljudi, lovi svoje žrtve.

Imperializem v belih rokavicah bohotno cveti, še se igra zemljo krast in ubijanje nedolžnih. V imenu visoke rasti najrazvitejših demokracij, v imenu še večje porabe in ropanja virov za bogate in najbogatejše, v imenu največjih izpustov toplogrednih plinov, v imenu še radikalnejših posegov v naravo, v imenu uničenja planeta. Vendar se podnebna kriza, ki ji ne moremo uiti, pa naj si nadenemo še tako velike plašnice, dotika vprašanja prihodnosti vsakega živega bitja in življenja nasploh.

Zgodba je univerzalna, njen konec pa nepredvidljiv. Odvisen od ljudi, ki kljub temu, da jih je skoraj osem milijard, in kljub vsakodnevnemu izumiranju številnih rastlinskih in živalskih vrst še vedno zavzemajo le 0,01 odstotka vseh na Zemlji živečih vrst. Znanstveniki so črno prihodnost že »izračunali«. Pisateljice in pisatelji povsod po svetu sveta pa imamo glasove, ki bi morali takrat, ko gre za ohranitev življenja na Zemlji, ne več samo opozarjati, ampak zahtevati in kričati. Spremeniti se moramo v zagovornike ne le svobode govora in človekovih pravic, ampak življenja nasploh. Postati moramo zagovorniki planeta.

NAŠE ZAHTEVE:

- Vsako živo bitje na Zemlji ima enako pravico do obstoja, do življenja in do trajanja
- Noben človek nima pravice zavestno uničevati, pleniti in izkoriščati narave in njenih habitatov v imenu kopičenega dobička.

Že Blejski manifest mednarodnega odbora Pisatelji za mir je leta 2013 opozarjal na okoljsko krizo in čas je, da se dopolni tudi Temeljna listina Mednarodnega PEN, ki s tem ne bo ogrožena, ampak zgolj dopolnjena in posodobljena.

Pod obnebjem globalne katastrofe je udobja konec. Vsaj to bi nam moralo med zadnjo pandemijo postati jasno. Spoznati bi morali, da imajo mikroorganizmi veliko večjo preživetveno moč kakor človek. Zveni kot absurd, a morda gre zgolj za samozaščitno ravnanje narave in življenja, kot ga poznamo ... na Zemlji.

Upravni odbor SC PEN

Boris A. Novak

»NOČEM VOJAKOV, HOČEM CIVILISTE«

(poročilo o humanitarni pomoči Slovenskega in Mednarodnega PEN-a za begunce in pisatelje v obleganem Sarajevu)

spominu pogumnih, lepih duš

Susan Sontag

in Maruše Krese

Na začetku oktobra 1991, ko smo v Sloveniji z olajšanjem pričakovali dokončen umik vojakov Jugoslovanske »ljudske« armade, agresija na Hrvaško pa se je tragično razdivjala, sem kot predsednik Slovenskega PEN-a sprožil humanitarno akcijo za begunce, ki so zaradi vojne nevarnosti ali političnega preganjanja začeli prihajati v Slovenijo iz različnih krajev nekdanje skupne države. Med prvimi so bili dubrovniški pesnik Luko Paljetak z ženo, prevajalko Anuško, črnogorski pesnik Jevrem Brković, beograjski novinar in ustanovitelj Romskega PEN centra Rajko Đurić itd. Naša solidarnostna dejavnost je bila karseda razvejena: obsegala je finančno pomoč, iskanje začasnega dela in zavetja, omogočanje zdravstvene oskrbe za begunce in člane njihovih družin, organiziranje številnih skupnih literarnih in mirovnih prireditev, prevajanje in objavljane njihovih del, urejanje pravnih problemov (predvsem v zvezi z vizami, tranzitnimi vizami, pravnim statusom v Sloveniji in drugih državah), omogočanje šolanja otrokom begunskih družin itd. Zbiranje finančne pomoči je bilo pravzaprav najlažji del te dejavnosti. V času vojne smo finančno pomagali 40 pisateljem – beguncem, številko pa je treba pomnožiti s člani njihovih družin; celotna vsota je znašala dobrih 40.000 nemških mark.

Kmalu je postalo očitno, da Slovenski PEN ne more sam nositi tako težkega finančnega bremena, zato smo zaprosili za pomoč Mednarodni PEN, ki se je odzval z nekaj čeki Sklada za nujno pomoč (Emergency Fund) s sedežem na Nizozemskem; vodil ga je pokojni pesnik Henk Bernlef.

Od novembra 1992 smo humanitarno pomoč osredotočili na oblegano Sarajevo, mesto, kjer se je začela in končala tragedija 20. stoletja. Bosanski pesnik Josip Osti, ki ga je začetek obleganja rojstnega mesta presenetil v Sloveniji, nam je predlagal, da pošljemo pomoč desetim pisateljem, za katere je zanesljivo vedel, da so v Sarajevu. Sledilo je še dvanajst pošilk denarja. Osti nam je še nadalje bistveno pomagal z informacijami in z zvezami. V naslednjih letih je seznam prejemnikov pomoči narasel na 155; celotna vsota je znašala 165.000 nemških mark.

Držali smo se načela, da naj pomoč prejmejo vsi pisatelji in pisateljice, ne glede na nacionalnost, tudi Srbi – pod pogojem seveda, da niso sodelovali pri napadih na Sarajevo. Da bi s finančno pomočjo »pokrili« čim večje število ljudi v stiski, smo prosili sarajevske kolege, naj termin »pisatelj« uporabijo na najširši možni način; tako smo med prejemnike pomoči vključili tudi publiciste, književne prevajalce, univerzitetne profesorje itd.

Pomoč so čez meje in področja oboroženih spopadov tihotapili naši zanesljivi in pogumni kurirji, enkrat tudi jaz sam, novembra 1994. Kar petkrat jo je nosil Sašo Novak, Slovenec, ki je dolgo živel v Sarajevu. Bil sem zelo ganjen, ko mi je povedal, da je bil kot otrok med drugo svetovno vojno tudi kurir mojega očeta Anteja, partizanskega komandanta.

Vse pošiljke so prišle na cilj. Edina izguba, ki smo jo pri tem utrpeli, je 500 mark, ki jih je eden izmed naših kurirjev morali plačati na mejnem prehodu med Hrvaško in BiH, sicer bi mu zaplenili celotno vsoto, ki jo je nesel.

To pomoč sta po Sarajevu, v sila nevarnih okoliščinah, nadvse korektno razdeljevala pesnica Ferida Duraković in pesnik Goran Simić, sicer neformalni vodja skupnosti Srbov, ki so ostali v obleganem Sarajevu, zvesti zavezi sobivanja s someščani in sodržavljani drugih nacionalnosti.

Če seštejemo pomoč beguncem in sarajevskim pisateljem, dobimo številko 205.000 nemških mark, kar pomeni, da je sleherni pisatelj z našega humanitarnega seznama prejel v povprečju 1.000 mark. Da bi si bolje predstavljali, kaj je ta vsota takrat pomenila, naj navedem, da sem kot urednik na založbi na začetku 90-tih let prejemal plačo v vrednosti 300 nemških mark, povprečna plača v Bosni in Hercegovini pa je bila še bistveno nižja, znašala je 100 mark. Pesnik Marko Vešović si je s prvo pošiljko pomoči kupil »furuno«, pečko na drva, ki je njegovi družini pomagala preživeti tri ledene sarajevske zime, ko v mestu ni bilo elektrike.

Organizirali smo mrežo PEN centrov in drugih organizacij, ki so donirale pomoč. Najbolj velikodušne vsote je prispevala dunajska ustanova Literar-Mechana na pobudo Avstrijskega PEN-a, izredno solidarnost pa so poleg Avstrijskega PEN-a izkazali tudi Nemški, Švedski, Francoski, Danski in Galicijski PEN center. Pomoč je pošiljala tudi skupina ameriških pesnikov in študentov Kreativnega pisanja pod vodstvom pesnika Richarda Jacksona. Mnogi posamezniki in posameznice so prispevali dragocene vsote; naj med njimi posebej izpostavim širokogrudno kitajsko pisateljico Han Suyin.

Po svojih kanalih smo v Sarajevo posredovali tudi pomoč, ki so jo zbirale druge organizacije, npr. ameriški in slovenski gledališčniki. Upošteva vse te različne vire je pomoč, ki smo jo pošiljali, zajela 445 intelektualcev, pisateljev in drugih umetnikov.

Razvili smo tudi druge oblike pomoči. Najtežje je bilo prepričati veleposlaništva različnih držav, da beguncem podelijo vize in statute, ki so jim omogočali zaščito. Izjemno naporno in polno razočaranj je bilo sodelovanje z oblastmi novoustanovljene slovenske države: režim na mejah in odnos do beguncev se je nenehno spreminjal, pogosto sem moral urgirati pri najvišjih politikih, ki sem jih poznal še iz disidentskih časov; včasih so prisluhnili in pomagali, še pogosteje pa ne. Moj predlog, naj bi sistemsko uredili zdravljenje za begunce umetnike, je vlada zavrnila, obljubila pa je, da bo neformalno namignila pristojnim, naj poskrbijo za zadevo. Nižji uradniki so bili osorni, tudi kričali so name. Poudariti velja, da je našo humanitarno dejavnost moralno podpiral tedanji predsednik RS Milan Kučan. Oblegano Sarajevo sta obiskala zunanji minister Dimitrij Rupel in notranji minister Igor Bavčar. Slovenska policija naši dejavnosti sicer ni bila naklonjena, vendar se je korektno držala dogovorov, česar ne morem trditi za vsa naša diplomatska in konzularna predstavništva, ki sem jih v tej zvezi kontaktiral. Ob tem je treba upoštevati, da se je v tem obdobju v Slovenijo zateklo kar 70.000 beguncev, kar je bil za mlado državo tudi v ekonomskem smislu velik napor. Solidarnost v tistih prelomnih, hudih letih je bila torej precej večja kot pozneje, ko se je Slovenija ekonomsko okrepila, a je na svojih mejah dvignila bodeče in žiletne žice zoper begunce. Toplo sprejemanje nesrečnih ukrajinskih otrok in njihovih mater v Sloveniji v teh dneh, ko njihovi očetje in možje branijo svoj dom in domovino pred agresijo ruske armade, po svoji človečnosti spominja na odprtost Slovencev v letih jugoslovanskih vojn.

S hvaležnostjo se spominjam velikodušne pomoči, ki so jo ranjenim in bolnim beguncem nudili slovenski zdravniki in drugo medicinsko osebje – včasih tudi brez kritja in vednosti uradnih organov, tako rekoč ilegalno. Vsaka čast tem plemenitim Hipokratovim dedičem!

Večjemu številu beguncev sem pomagal tako, da sem jih v tretje dežele pošiljal s pomočjo solidarne gostoljubnosti mnogih pisateljskih društev po svetu. Naj omenim le nekatere primere: l. 1993 je Ameriški PEN na moj predlog podelil mirovno nagrado Zoranu Mutiću, beguncu iz Sarajeva, in Svetlani Slapšak, disidentki iz Beograda. Nemški in Avstrijski PEN sta organizirala štipendije za pisatelje begunce. V tem okviru je več sarajevskih pisateljev – Kaća Čelan, Josip Osti, Valerija Skrinjar Tvrz in Stevan Tontić – na moj predlog prejelo štipendije Böllove fundacije, kar jim je omogočilo večmesečno bivanje in mirno literarno delo v Nemčiji, enako beograjski pesnik Milan Đorđević in drugi. Sarajevski pesnik Mile Stojić se je z družino začasno naselil na Dunaju, ker je dobil štipendijo Literar-Mechane. V povezavi s Komitejem za preganjane pisatelje (Writers in Prison Committee) Mednarodnega PEN-a ter z Ameriškim in Švedskim PEN-om smo predlagali več pisateljev beguncev za različne mirovne nagrade. Švedski PEN je beguncem in njihovim družinam priskrbel stanovanja in vso potrebno oskrbo.

Humanitarna dejavnost Slovenskega PEN-a ne bi bila možna brez požrtvovalnega dela pokojne gospe Sonje Tomše, neskončno skrbne in natančne blagajničarke, ter gospe Elze Jereb, dolgoletne sekretarke in duše Slovenskega PEN-a, ter neutrudnega Josipa Ostija, ki nam je pomagal s številnimi nasveti in imeni pisateljev, ki so ostali v njegovem rojstnem, obleganem Sarajevu. Leta in leta pozneje sva ob vsakem srečanju reševala te sezname in se pogovarjala, kaj se dogaja s sarajevskimi kolegicami in kolegi, ki sva jim med vojno pomagala. Še zmeraj se o tem pogovarjava z Josipom, skozi steno odsotnosti.

Kadarkoli je bilo potrebno, sta na pomoč priskočili sijajni, globoko človeški tajnici Društva slovenskih pisateljev, Anja Uršič in pokojna Barbara Šubert, ter drugi. DSP je prav tako ustanovilo poseben sklad za pomoč pisateljem beguncem.

Svetovni kongres Mednarodnega PEN-a v Riu da Janeiru decembra 1992 me je določil za organizatorja solidarnostne pomoči pisateljem beguncem in kolegom, ki so ostali v obleganem Sarajevu. Na kongresu PEN-a v Santiagu de Compostela septembra 1993 pa je skupščina delegatov ustanovila ad hoc komite, poimenovan Sarajevski komite, v katerega se je včlanilo 35 centrov. Predsedniško mesto je bilo zaupano meni. Na tem kongresu je bil po dolgoletnih naporih in bolečih polemikah končno ustanovljen tudi PEN center Bosne in Hercegovine, kar je bosanskim pisateljem ogromno pomenilo; za prvega predsednika so izvolili prof. dr. Tvrтка Kulenovića.

Humanitarna pomoč v prid bosanskim pisateljem pa ni bila omejena le na člane Sarajevskega komiteja. Nekateri penovci so organizirali tudi izjemno obsežne solidarnostne akcije, ki so zaradi splošnega humanitarnega značaja daleč presegale pomoč, namenjeno zgolj pisateljskim kolegom. Nemara največja dejavnost te vrste je bila belgijska Balkan Aktie, ki jo je ustanovila in vodila tedanja predsednica Flamskega PEN-a, pisateljica Monika b. van Paemel. Organizirala je nič manj kot 42 begunskih centrov, večinoma v Bosni (na oskrbi je imela tudi sarajevsko bolnišnico Koševo), nekaj centrov pa je bilo tudi na Hrvaškem in celo v Srbiji (Deliblato); v Sloveniji je bila pomoč te organizacije namenjena begunskim otrokom na Ptujju ter beguncem, tedaj zbranim v ljubljanski vojašnici na Roški cesti. Bosanskim beguncem je baronica van Paemel v Belgiji uredila poseben status, ki ga je Kraljevina Belgija letos ponovno posnela in uporabila za nesrečne ukrajinske begunce.

Pri humanitarni pomoči se je z osebnim pogumom izjemno izkazala Maruša Krese, ki je v Sarajevo prinašala velikodušno pomoč iz Nemčije, kjer je pred tem dolgo živela in delala. V spomin pokojni pisateljici in prijateljici naj povem, da sem jo l. 1993 prepričeval, naj nikar ne gre v Sarajevo, saj je še zmeraj imela odprto rano po operaciji – odstranitvi ledvice, ki jo je darovala svojemu bolnemu sinu. Ni me poslušala, velika, lepa duša. Šla je v oblegano Sarajevo.

Nekateri PEN centri, ki so bili sicer člani komiteja, so ob skupni razvili tudi lastne dejavnosti, za katere jim gre pohvala in zahvala. Poudariti velja velikansko materialno in moralno pomoč, ki jo je omogočil Ameriški PEN, v Sarajevo pa prinašala Susan Sontag. Naj se pohvalim, da je pri pripravah na potovanje v Sarajevo ta fascinantna gospa podrobno preštudirala obsežno dokumentacijo, ki sem ji jo posredoval prek tedanje izvršne direktorice Ameriškega PEN-a Karen Kennerly. Pozneje sva s Susan Sontag sodelovala pri urejanju namestitve nekaterih beguncev v zahodnih državah. Kot je splošno znano, je Susan Sontag s svojim obiskom veliko naredila za oblegano mesto, tako v smislu konkretne pomoči kot v smislu udarne simbolne geste; njena režija Beckettove drame Čakajoč Godota v le s svečami razsvetljenem Kamernem teatru bo ostala zapisana v zgodovino etike. Enako velja za Juana Goytisola, Moniko van Paemel, Bernarda-Henrija Lévyja in druge.

Susan Sontag nikoli nisem srečal v živo, v tistih hudih letih pa sva komunicirala prek intenzivne korespondence. Kar najbolj me je počastila z vzdevkom, ki mi ga je nadela – Novak the Good, Novak Dobri.

Naj tu evociram tudi spomin na obisk slovenskih pisateljev obleganemu mestu. Tja smo potovali Niko Grafenauer, Drago Jančar, lani žal umrli Josip Osti in jaz. V Sarajevo sta nas povabila kulturno društvo Cankar, v katerem so se zbirali tamkaj živeči Slovenci, in med vojno ustanovljeni PEN center BiH. Energični spiritus movens kulturnega življenja sarajevskih Slovencev, Stanislav Koblar, je obisk organiziral z zanj značilno pedantnostjo. Po dolgotrajnih pripravah se je primeren trenutek prikazal ob koncu oktobra 1994. Slovenska nacionalna komisija za UNESCO nam je s prijazno pomočjo gospe Zofke Klemen Krek priskrbela vse potrebne dokumente: imeli smo status delegacije UNESCA, ker je ta agencija Združenih narodov za znanost in kulturo organizirala obiske umetnikov v obleganem mestu; polnomočje nam je s posebnim pismom podpisal g. Federico Mayor, tedanji generalni direktor UNESCA. Kot se je pozneje izkazalo, nas je ta dokument po verjetnosti rešil velikih nevarnosti, morda nam je celo rešil življenje. Obenem sem sam odpotoval v Sarajevo kot organizator penovske humanitarne pomoči, zato je naša četverica imela tudi status odposlancev Mednarodnega PEN-a. Na podlagi teh dokumentov nam je UNPROFOR (tedanja vojaška formacija Združenih narodov za mirovno posredovanje v jugoslovanskih vojnah) izdal dovoljenje za polet z vojaškim transportnim letalom. Predstavniki UNPROFOR-ja so nas pisno in ustno resno opozorili, da je položaj v Sarajevu precej labilen in nevaren, da nam potovanje odsvetujejo ter da nam v primeru zelo možnih zapletov ne morejo zagotoviti povratnega poleta. V Sarajevo je bilo namreč lažje priti kakor iz njega oditi. Pomenljivo je bilo v tem smislu že samo uradno ime te vojaške letalske zveze – MAYBE AIRLINES.

Poleteli smo z zagrebškega letališča, vendar ne direktno v Sarajevo, temveč v širokem loku čez s soncem obsijano Dalmacijo. Veselo sem bil presečen, da sem na letalu srečal sarajevsko prijateljico Amelo Simić, ženo zgoraj že omenjenega Gorana, našega zaupnika pri razdeljevanju pomoči sarajevskim pisateljem. Amela je bila prevajalka Susan Sontag. Po kratkem potovanju v normalen svet, oddaljen od vojne, se je vračala domov, k družini, in nam je dala obilo koristnih informacij in napotkov.

Na sarajevskem letališču, ki je bilo videti kot en sam bunker, so nam predstavniki britanske ambasade, ki so prišli čakati Amelo z džipom, ponudili, da nas zapeljejo do mesta. To prijazno gesto smo odklonili, saj nas je čakal oklepnik UNPROFOR-ja, kar se je izkazalo za napako, ki bi nas utegnila drago stati. Oklepnik so namreč vozili egiptovski vojaki, ki so nas – kljub jasnim navodilom, kam smo namenjeni – iz ne povsem jasnih razlogov (nevednost? naivnost? nemarnost? nespoštovanje povelj? namenoma?) peljali čez ozemlje, ki so ga kontrolirali bosanski Srbi. Sedel sem ob ozki lini za voznikom. Prvo znamenje, da nekaj ni v redu, sem začutil, ko sem na cesti zagledal množico ljudi, med katerimi se mnogi niso hoteli umakniti oklepniku; otroci so tekali po pločnikih, skakali pred drveče vozilo ter kazali dvignjene sredince in druga provokativna znamenja. Množica pred nami se je vse bolj zgoščala, tako da je moral voznik čedalje bolj upočasnjevati vožnjo. Nazadnje nas je ustavil tesen obroč, sestavljen iz kakšnih sto, morda dvesto ljudi. Bilo nam je jasno, da smo med Srbi. Oklepnik je obkolila skupina mladeničev, ki so proti nam uperili kalašnikove. Samodejni spomin na vojaščino mi je prišepnil, da samo po sebi to še ni nevarno, saj z brzostrelkami jeklenega vozila ne bi mogli prebiti; za to bi potrebovali težje orožje. Tedaj je mladenič kakih sedemnajstih ali osemnajstih let s kalašnikovom na prsih stopil k zadnjim vratom oklepnika in v srbščini ukazal, naj odpremo vrata. Dotlej smo bili mirni. Vznemirili smo se šele takrat, ko smo opazili hud strah v obnašanju naših oboroženih spremljevalcev – egiptovskih vojakov ZN; začeli so živčno kričati na nas »ID, ID (aj di, aj di)!«, češ da se moramo legitimirati. Nato so naredili nekaj, kar je bilo po pravilih UNPROFORJA najstrože prepovedano in je bilo tudi povsem nepotrebno: odprli so vrata oklepnika! (Vsi pa smo se živo spominjali poročil, kako so na ta način nekoč zajeli podpredsednika legitimne bosanske vlade in ga na mestu ustrelili.) Spreletela me je skrb za Ostija: ker je bil znan kritik agresije bosanskih Srbov, bi se mu lahko kaj zgodilo. Bliskovito sem razmišljal: ne smemo pokazati osebnih dokumentov. Jaz pa sem nosil 20.000 mark pomoči za sarajevske pisatelje; skrival sem jih pod svinčnim oklepom, a šlo je za zajeten kup prepotenega papirja, v bankovcih po 5, 10 in 20 mark, saj so bili večji na sarajevskem črnem trgu neuporabni. Če bi me pregledali, najbrž danes ne bi pisal tega poročila. Iz žepa sem izlekel le dokumente Združenih narodov in jih podal Niku, ki je sedel pri vratih. Stari borec se je odlično znašel: oboroženim mladeničem je mirno in suvereno pomolil pod nos te dokumente. Nezadovoljno so momljali in očitno razmišljali, kaj storiti. Vsi mi smo molčali, da ne bi izdali, da smo Slovenci. Zavedali smo se namreč, da nas v tem primeru ne bi kar tako spustili naprej. – Vse se je srečno končalo. Zgodilo se je tako hitro, da ni bilo časa za strah. Da smo bili tedaj v smrtni nevarnosti, je prišlo za nami, ko smo dosegli cilj poti – Sarajevo.

Da je bilo ravnanje egiptovskih vojakov strahopetno in neregularno, smo se imeli priložnost prepričati ob vrnitvi iz mesta na letališče, ko nas je peljal oklepnik v sestavi francoskega bataljona, ki je držal položaje na najbolj občutljivi točki mesta – v samem središču, ob reki Miljacki. Francoski vojaki so ves čas vožnje imeli brzostrelke uperjene skozi line navzven, pripravljeni za strel.

Sprejela sta nas član bosanskega predsedstva, g. Mirko Pejanović, in predsednik BiH, g. Alija Izetbegović. Pričakovali smo krajšo, zgolj protokolarno avdienco, vendar se je čedalje živahnejši in toplejši pogovor raztegnil krepko čez uro. Predsednika Izetbegovića sem seznanil s humanitarno dejavnostjo Slovenskega in Mednarodnega PEN-a, Drago Jančar pa je opozoril na težak položaj tistih Srbov, ki so zvesto ostali v mestu, izpostavljeni tako obstreljevanju srbskih topov kot nezaupanju svojih sosedov drugih narodnosti. Naš visoki sobesednik je modro sprejel Jančarjevo kritiko: rekel je, da so Srbi edini segment sarajevske populacije, ki je imel možnost moralne izbire – ostati ali zapustiti mesto, ter da je tiste, ki so ostali, treba toliko bolj spoštovati.

Josip je izkoristil naš obisk Sarajeva, da je ponovno videl in objel svojo mater, ki je vojna leta preživela v obleganem mestu. Ostijev roman *Življenje* je srhljiva pravljica (2019) je pretresljiv izraz njegove globoke navezanosti na mater. Osrednji del romana tvorijo vojni dnevnik Veronike Osti in pisma, ki jih je vsakodnevno pisala sinu ter vsebujejo šokantne in ganljive detajle o triletnem obleganju Sarajeva: kako preživeti tisoč in eno noč obleganja, pogosto brez vode in elektrike, kako si priskrbeti živež, ki ga ni bilo, kako pomagati sosedom in prijateljem v stiski, kako preživeti v stolpnici, ki jo obstreljujejo, kako rešiti Josipovega mačka, ki je ušel na teraso, izpostavljeno očem ostrostrelcev? Gre za dragoceno pričevanje, ki dviga ta roman na raven enega najpomembnejših literarnih, zgodovinskih in etičnih dokumentov peklenskega obleganja Sarajeva.

Do konca svojih dni bom prelistaval spominski album podob obleganega Sarajeva: Josip, Niko, Drago in jaz v oklepnem vozilu z registrsko oznako UNPF 6278 – Ulica Vase Miskina in tržnica, kjer sta eksplodirali morilski granati – Amela in Goran – Ferida in Stanko – naš dragi Jurica, se pravi dobri Juraj, prof. dr. Martinović, profesor slovenske književnosti na tamkajšnji univerzi in nekdanji župan mesta, med vojno ranjen – dostojanstvena in modra prof. dr. Hanifa Kapidžić Osmanagić – veliki pesnik in velika duša Izet Sarajlić, ki mi je v zahvalo napisal pesem, da sem deški dvojček Annette von Droste-Hülshoff, nemške pesnice, katere portret je krasil bankovce za 20 mark – fotograf Božović, ki je posnel nekaj najbolj dragocenih fotografij naših življenj – dobrodušni šofer Siniša – taksist, ki nas je vozil skozi sarajevsko noč s sto na uro in z ugasnjenimi žarometi, ker se je bal ostrostrelcev – in otroci, otroci, ki so se brezskrbno igrali na sarajevskih ulicah, spremenjenih v tarče ... In tiha gospa, ki je v Cankarju kuhala za nas, nam pa je bilo vselej tako nerodno, dvakratno nerodno, ker so dobri gostitelji poskrbeli za našo prehrano v mestu, ki je bilo na smrt lačno, in zato, ker nismo vedeli, kaj se spodobi in kaj se ne spodobi – sprejeti ali zavrnilo tako dragoceno darilo ...

Naj v zvezi s to tiho gospo zapišem zgodbo, ki sem jo upesnil tudi v svojem epu *Vrata nepovrata*. Susan Sontag je med drugim svoji dragi prevajalki Ameli Simić podarila dišeče milo, Amela pa ga je v znamenje hvaležnosti podarila – pravzaprav vsilila – meni. Potem ko sem bosanskim penovcem izročil 20.000 nemških mark, smo med stiki s slovenskim kulturnim društvom Cankar s šokom ugotovili, da sarajevskim Slovincem slovenska država ne pomaga dovolj. Zato sem s soglasjem svojih sopotnikov društvu Cankar izročil denarno rezervo iz blagajne Slovenskega PEN-a, ki sta mi jo zaskrbljeni gospe Jereb in Tomše dali za vsak primer, če bi morali dlje časa ostati v obleganem mestu. Ker nisem imel ničesar več za tiho gospo, ki nam je ves čas obiska požrtvovalno pomagala, sem ji dal tisto dišeče milo, ki ga je Susan dala Ameli, Amela pa meni. Leta pozneje, ko sem nekoč v Sarajevu bral pesmi, me je po literarnem večeru počakala ta tiha gospa in se mi zahvalila za milo. To dišeče milo, ki je šlo iz rok v roke in nazadnje pristalo v rokah, ki so ga najbolj potrebovale, sem v epu *Vrata nepovrata* upesnil kot simbol obleganega mesta in medčloveške solidarnosti. Milo je postalo milost. Prepričan sem, da ta drobna zgodba več pove o grozi nekajletnega obleganja Sarajeva kot glasne, velike, patetične besede.

Resnico našega obiska je lepo strnil Goran Simić: »Doslej so Sarajevo obiskali mnogi, ki so obljubljali pomoč, pa niso ničesar storili. Slovenski pisatelji pa so najprej nekaj naredili za nas ter šele nato prišli na obisk.« S temi besedami nas je nagovoril v prostorih kulturnega društva Cankar, ki je tedaj imelo sedež na Ulici Maršala Tita, v precej razrušenem poslopju Ljubljanske banke. V tej zvezi naj bo za vse večne čase znana sramota, da je v nasprotju s slovenskimi pisatelji osrednja slovenska banka svoje bosanske stranke pustila na cedilu!

Če bi slovenski bankirji – ti sebični idioti! – v letih vojne na Hrvaškem in v Bosni ravnali tako kot slovenski pisatelji, bi bila NLB zdaj najmočnejša banka v regiji, tako pa ... tako pa slovenski davkoplačevalci, vključno s pisatelji, zdaj plačujemo za bankirsko sebičnost in idiotizem.

Iz Sarajeva smo se vrnili živi in zdravi. Obdajali so nas mešani občutki: ob skrajni pretresenosti smo bili obenem srečni, da je sarajevsko potovanje – med podzemeljske sence smrti – za nami in da se vračamo v življenje ...

Prepričan sem, da smo vsi štirje čutili, da smo v Sarajevu dokončno postali »vojni kameradi«. Tesno sodelovanje pri organiziranju humanitarne pomoči je utrdilo moje prijateljstvo z Josipom. Nastopil je tudi na literarnem večeru Društva slovenskih pisateljev v Cankajevem domu 27. junija 1991, na večer prvega dne vojne za Slovenijo, takrat, ko je zunaj divjala nevihta v vsakršnem smislu besede, občinstva pa je bilo manj kot nastopajočih pesnikov. Z Nikom in Dragom sem nato preživel vse dneve in noči te k sreči kratke vojne na uredništvu Nove revije: po svojih močeh, kot intelektualci, smo se borili za Slovenijo, pošiljajoč sporočila o resnici agresije Jugoslovanske armade na vse konce sveta. Skupaj z Jaroslavom Skrušnyjem, Tomažem Zalaznikom in Gordano Vrabec smo sestavljali »vojno redakcijo« Nove revije. »Vojno kameradstvo« je intenziven in doživljenjski odnos, ki se ga ne da reducirati na običajna razmerja tovarštva in prijateljstva. Ima posebno čustveno barvo prav zato, ker nastane kot posledica skupne izkušnje nečesa najstrašnejšega in najhujšega – vojne.

Pri humanitarnem delovanju smo se soočali tudi z zelo bolečimi psihološkimi problemi: begunci so ljudje, ki izgubijo svoje družine, ognjišča in domovine, zato niti najširša humanitarna pomoč ne more nadomestiti njihove izgube. Prejemanje pomoči utegnejo doživeti kot ponižanje; nekateri begunci so bili včasih prizadeti ob naših najboljših solidarnostnih namenih. Mnogi med njimi so živeli v takem stresu, da so postali živčno razrvani ali pa povsem pasivni; pričakovali so, da bomo vse postorili namesto njih. Včasih so se pojavila tudi znamenja podzavestnega sovraštva zoper humanitarne aktiviste, ki smo jim pomagali. V takih primerih smo se morali obnašati racionalno in se zavedati psihološkega mehanizma, ki jih je pripeljal v to stanje. Očitno je šlo za transfer: namesto tistih, ki so jih pahnili v trpljenje, so sovraštvo prenesli na najbližje, tiste, ki smo jim pomagali. In: kdor daje pomoč, ima moč nad tistimi, ki jo prejemajo, zato slednji – ob zavestnih občutkih hvaležnosti – včasih obenem podzavestno sovražijo tiste, od katerih so odvisni. V nekaterih, k sreči redkih primerih smo zasledili tudi poskuse zlorabe naše humanitarne dobre volje ali pa celo prilastitve denarja, ki ga pravzaprav niso potrebovali ali pa so ga drugi bolj nujno potrebovali. V razmerah tragične vojne smo sicer lahko razumeli tudi take reakcije, vendar so bile zaradi korektnih medčloveških odnosov in drugih beguncev seveda nesprejemljive. Eden izmed najbolj drastičnih tovrstnih primerov je bila bosanska pisateljica, ki si je na račun bolnih otrok na veliko sposojala denar z obljubo, da ga bom vrnil jaz. Švedski PEN jo je z družino najprej naselil v manjšem severnem mestu, vendar je pisateljici uspelo prepričati švedske kolege, da so družino preselili v Stockholm, kjer smo se l. 1994 srečali. Pisateljica mi je prostodušno dejala: »Res je, vse sem okrog prinesla, kaj sem pa v tej stiski mogla drugega?« In jaz? Smejal sem se. In smo se vsi smejali, tudi navidezno mrzli, pa v resnici tako dobri Švedi.

Mučni so bili napadi, ki so bili motivirani bodisi z ljubosumnostjo (da so drugi dobili več in preveč) ali pa z politikantskimi in nacionalističnimi motivi. Najbolj neprijeten tovrsten zaplet je bil povezan z nagrado Sklada za svobodno izražanje (Fund for Free Expression) iz ZDA, ki nas je prosil, naj za njihovo nagrado predlagamo pisatelje iz nekdanje Jugoslavije. Predlagal sem celotno skupino pisateljev, ki so ostali v obleganem Sarajevu. Mojega predloga niso sprejeli. Sklad za svobodno izražanje je nedvomno imel najboljše namene, vendar je naredil napako, ko je omejil število nagrajencev na zgolj 24. Čeprav nam ideja o omejitvi seznama nagrajencev ni bila všeč, saj je šlo za selekcijo med pisatelji, ki jih je vse enako zadela nemila usoda, smo nagrajencem korektno posredovali ta denar (24.000 dolarjev = 1.000 dolarjev za slehernega pisatelja na seznamu izbranih). Zaradi te nagrade je četverica sarajevskih pisateljev, članov Hrvaškega PEN-a, na krivičen in zlonameren način v delu hrvaškega tiska večkrat napadla našo humanitarno dejavnost, poimensko pa Susan Sontag in mene, predvsem pa Josipa Ostija, češ da smo skovali zaroto ter črtali s seznama za to nagrado imena hrvaških pisateljev. Večkrat smo bili prisiljeni objavljati demantije. Hrvaški PEN se je odločno postavil na našo stran in javno zanikal te nepravilne obtožbe. Eden izmed dokazov naše nepristranskosti je dejstvo, da so vsi štirje pisatelji, ki so nas obtožili predsodkov zoper Hrvate, prejeli finančno pomoč iz našega humanitarnega sklada – dejstvo, ki so ga v svojih obtožbah namenoma zamolčali.

Še bolj mučen pa je bil nesrečen razvoj naših naporov, da bi pomagali pri obnovi Nacionalne knjižnice BiH, znamenite Vijećnice, ki je bila l. 1992 uničena med bombardiranjem Sarajeva. Direktor te pomembne ustanove je na varno evakuiral najbolj dragocene knjige, npr. znamenito Sarajevsko Hagado, enega najpomembnejših spomenikov judovske kulture. Glasbeni novinar Ognjen Tvrković, ki je med požarom pomagal reševati knjige, je ravno nesel na varno pesniške zbirke Daneta Zajca, ko je zaradi žeje spil tekočino, za katero je mislil, da je bila voda, pa je bil žal vitriol, ki mu je požgal želodec; zdravil se je v ljubljanskem Kliničnem centru. Direktor knjižnice se je spomladi 1993 zatekel v Slovenijo, kjer je organiziral skupino za obnovo knjižnice v okviru Univerze v Mariboru. Slovenski PEN, Sarajevski komite in Mednarodni PEN so pomagali tej skupini vzpostaviti stike z narodnimi knjižnicami in različnimi skupinami po vsej Evropi, ki so pokazale pripravljenost pomagati pri obnovi tako pomembne kulturne institucije; v ta plemeniti projekt so se vključili tudi predsedniki več evropskih držav – zelo aktiven je bil češki predsednik in naš pisateljski kolega Václav Havel. Del uničenega knjižnega fonda je bil obnovljen zato, ker so vse narodne knjižnice v nekdanji skupni državi (v vseh prestolnicah nekdanjih republik) prejemale dolžnostne izvode knjig vseh jugoslovanskih založnikov; v ta projekt se je dejavno vključila tudi Narodna in univerzitetna knjižnica iz Ljubljane, ki je darovala del svojih knjig, da bi pomagala obnoviti knjižni fond sarajevske Narodne knjižnice. – Spomladi 1994 se je v Ljubljani pojavil visoki predstavnik vlade BiH in me povabil na večerjo. Obvestil me je, da so imenovali novega direktorja Narodne knjižnice, češ da je prejšnji direktor škodoval interesom te ustanove in celo sam podtaknil požar. Na neprijeten način je izrazil pričakovanje, da se bom distanciral od dosedanjih dejavnosti za rešitev knjižnice. Jasno sem mu dal vedeti, da tem obtožbam ne verjamem. Samo po sebi se razume, da je imela vlada BiH pravico voditi politiko svoje narodne knjižnice, a očitno je bilo, da se je zamenjava na vodstvenem položaju zgodila samo zaradi dejstva, ker je bil prejšnji direktor po narodnosti Srb. Ta nesrečni konflikt je paraliziral dejavnost mnogih skupin po vsej Evropi.

Seznam prejemnic in prejemnikov naše pomoči mi še zmeraj drhti pred notranjimi očmi spomina. Od daleč še zmeraj spremljam te kolegice in kolege, izide njihovih knjig, uspehe, težave in žal tudi smrti. Ne morem drugače, saj se še zmeraj čutim odgovornega zanje. Naj tu omenim le nekatere zgodbe.

Prednost pri razdeljevanju pomoči so seveda imeli ranjeni in bolni pisatelji ter njihovi družinski člani. Tako smo pokrili stroške specialističnih pregledov za moža dramatičarke Kaće Čelan, ki je bil operiran zaradi možganskega tumorja. Poskrbeli smo za zdravljenje bolnega sina pisatelja Ivana Lovrenovića. Pri bombardiranju ranjenemu pesniku Rešadu Hadroviću smo organizirali in plačali operacijo oči, ki je morala biti takojšnja, sicer bi v enem mesecu povsem izgubil vid. Teman je bil dan, ko sem pred nekaj leti izvedel za njegovo smrt.

Eden izmed bosanskih pesnikov je uporabil našo finančno pomoč, da je podkupil različne paravojaške formacije ter na ta način zaščitil sebe in člane svoje družine pred smrtjo, ki jim je grozila med pobegom iz bosanskega pekla.

Pesnika Amira Talića sem rešil iz zapora v Banja Luki. Zbral sem protestne izjave in zahteve za izpustitev, ki jih je spisalo več evropskih PEN centrov. Nakar mi je v roke po naključju prišel privatni naslov direktorja zapora. Bal sem se, da najvišji banjaluški birič moje pošiljke ne bi prejel, če bi jo poslal z uradne slovenske pošte, saj bi jo po vsej verjetnosti prestregla cenzura Republike srbske. Zato sem se sredi noči odpravil na avtobusno postajališče ob Gospodarskem razstavišču, od koder je vozil avtobus za Banja Luko. Podkupil sem enega izmed potnikov, da je pošiljko oddal na banjaluški pošti. Že čez tri dni sem prejel obvestilo, da je bil Amir Talić izpuščen iz zapora. Direktor se je očitno na smrt prestrašil, da mednarodna skupnost pozna njegov osebni naslov, da torej utegne odgovarjati za vse nasilje, ki ga je izvajal z arogantno zavestjo varnosti, da mu nihče nič ne more.

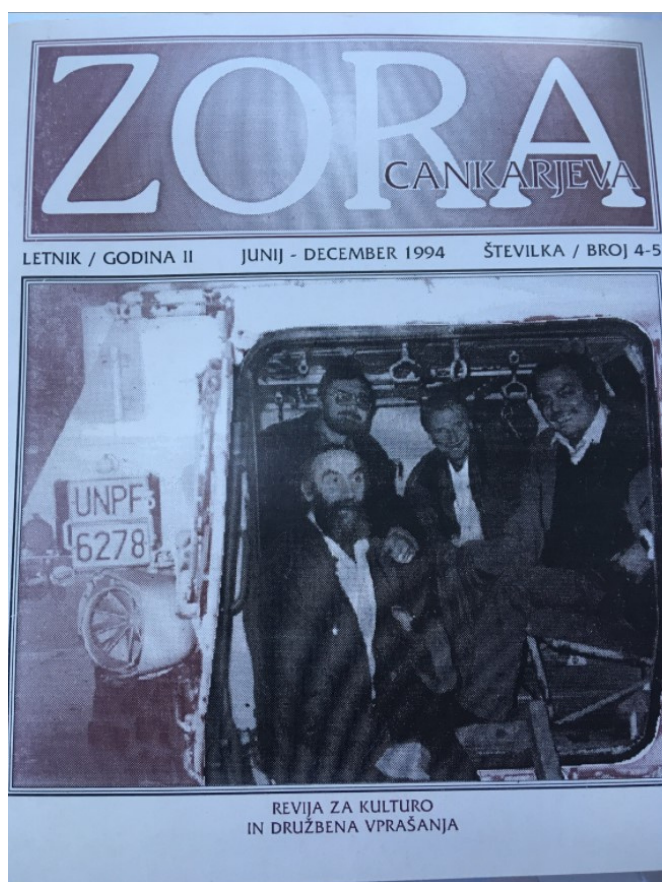
Velikega pisatelja Dževada Karahasana sem razglasil za mrtvega. Prejel sem novico o njegovi smrti in jo, kot je bilo v navadi, preveril pri več medsebojno neodvisnih virih, in vsi so jo potrdili. Nato sem napisal nekrolog za Dževada in ga razposlal po svetu. Čez nekaj dni se je izkazalo, da je bila ta novica k sreči neresnična. Ob prvem srečanju se mi je Dževad s smehom in tipičnim bosanskim humorjem zahvalil za najlepši tekst, kar jih je kdo kdaj napisal o njem.

Najbolj presunljive so bile usode otrok, sarajevskih in begunskih. Naj to ilustriram z zgodbo, ki se je srečno končala. Potem ko sta junaško prestala obleganje Sarajeva, sta se na predvečer osvoboditve in miru sarajevska prijatelja Goran in Amela odločila, da njuni mešani srbsko-muslimanski družini ni več obstanka v tem nesrečnem mestu. S Susan Sontag sva spisala obsežno korespondenco pri iskanju rešitve za to družino. Susan je uporabila vso svojo moralno avtoriteto, ki jo je uživala v mednarodnih krogih, da je tej družini uredila zavetje v Kanadi. Amela se je v zadnji vojni zimi z obema otrokoma – dvanajstletno deklico in sedemletnim dečkom – prebila čez planino Igman med obstreljevanjem kolone beguncev. (Za našo generacijo je ta dramatični dogodek razkril vso degradacijo srbskega nacionalizma, saj je ena izmed najbolj junaških in tragičnih epopej druge svetovne vojne bil zimski marš Prve proletarske brigade čez Igman januarja 1942; pri tem umiku pred nemško ofenzivo ob izredno nizki temperaturi je veliko partizanov izgubilo življenje ali pa so jim morali brez narkoze amputirati ude.) Na poti v Kanado se je ta tako ljuba trojka ustavila v Ljubljani. Otroka sta bila čudovita, nenavadno mirna. Deček je skoraj polovico življenja preživel v vojni. Bilo ga je ganljivo gledati, kako uživa v najmanjših podrobnostih za nas povsem samoumevnih civilizacijskih pridobitev. Želel si je v veleblagovnico Maximarket, da bi se peljal s premičnimi stopnicami. Ves dan je govoril o lego kockah; ko pa sem mu v trgovini z igračami hotel podariti škatlo lego kock z gusarji, me je do dna pretresel njegov odgovor: »Neću vojnike, hoću civile. (Nočem vojakov, hočem civiliste.)«

Toliko let pozneje mi gre ob teh besedah na jok ...

Danes je ta deček star štiriintrideset, njegova sestra pa devetintrideset let. Obema želim srečno in mirno življenje!

To spominsko poročilo sem sestavil l. 2018 na podlagi svojega Poročila o humanitarni dejavnosti Slovenskega PEN centra in Sarajevskega komiteja mednarodnega PEN-a od oktobra 1991 do novembra 1994 (za 61. svetovni kongres Mednarodnega PEN-a v Pragi, novembra 1994) ter zapisa Obisk delegacije slovenskih pisateljev v Sarajevu (Nova revija, št. 153-154, januar-februar 1995). 5. maja 2018 je bilo objavljeno v Sobotni prilogi Dela. Za objavo v Tedniku PEN-a sem ga ažuriral.

Josip Osti, Boris A. Novak, Niko Grafenauer in Drago Jančar v oklepnem vozilu UNPROFOR-ja v obleganem Sarajevu l. 1994 (naslovnica revije "Zora Cankarjeva" slovenskega društva "Cankar" v Sarajevu), foto: Andrej Božanović.

Oktober 1991 je Slovenski center PEN ustanovil solidarnostni sklad za pomoč pisateljem beguncem iz nekdanje Jugoslavije, ki so bili zaradi vojne prisiljeni zapustiti svoje domove. Pri tem ni bilo pomembno, katere narodnosti so, le da niso bili med agresorji. Začela se je največja humanitarna akcija slovenskega PEN-a v vsej njegovi zgodovini. Pomagali so 155 književnikom s skupno vsoto 165.000 nemških mark. V njej so sodelovali številni ugledni mednarodni književniki in književnice: Josip Osti, Ferida Duraković, Goran Simić, Richard Jackson, Han Suyin, Monika b. von Paemel, Susan Sontag. Vso operacijo so skrbno vodili iz pisarne slovenskega PEN-a: Boris A. Novak, Elza Jereb, računovodkinja Sonja Tomše, Drago Jančar in Niko Grafenauer, občasno pa sta jim pomagali v Društvu pisateljev tudi Anja Uršič in Barbara Šubert. V naslednjih letih so zbrana sredstva večkrat osebno nesli v oblegano Sarajevo prijateljem pisateljem. V nadaljevanju boste našli celoten seznam književnikov.

To THE INTERNATIONAL P.E.N.
To THE WRITERS IN PRISON COMMITTEE

To THE AMERICAN P.E.N.
(Ms. KAREN KENNEDY & Ms. SUYAN SOUTAR)

THE SIXTH, UPDATED LIST OF WRITERS WHO HAVE STAYED IN SARAJEVO
AND TO WHOM THE FINANCIAL SUPPORT WAS SENT ON MARCH 11th, 1993
(NUMBER: 12) = 106 WRITERS AND 15 TRANSLATORS)

Slovenski PEN

Writers for Peace Committee - International P.E.N.
Tomšičeva 12, 61000 Ljubljana, Slovenija
tel.: (061) 214 160, 152 340; fax: (061) 214 144

12)

PETA POSILJKA FINANČNE POMOČI SARAJEVSKIM PISATELJEM
(Udruženju književnika BiH, PEN centru BiH, prevodiocima)

WRITERS

pisateljem: Ferida Duraković, Miljenko Jergović, Izet
Sarajlić, Abdulah Sidran, Goran Simić, Marko Vešović,
Mirsad Bećirbašić, Sead Fetahagić, Nedžad Ibrišimović,
Juraj Martinović, Tvrtko Kulenović, Muhamed Čurovac,
Bisera Alikadić, Stevan Bulajić, Dario Džamonja, Alirizah
Gaši, Ivan Kordić, Zdenko Lešić, Semezdin Mehmedinović,
Velimir Milošević, Slavko Šantić, Muhsin
Rizvić, Dževad Karahasan, Nikola Kovač, Alija Isaković,
Radovan Vučković, Mubera Pašić, Nenad Radanović,
 Selim Arnaut, Admiral Mahić, Hanifa Kapidžić -
Osmanagić, Nasiha Kapidžić - Hadžić, Ilija Ladin, Musko
Džigal, Hadžem Hajdarević, Goran Samardžić, Rajko
Djurica, Ljubica Ostojić, Hazim Akmidžić, Aleksandar
Liljak, Dervo Pušina, Nikola Krstić, Aneta Benac, Jasmina
Musabegović, Ajša Zahirović, Dubravko Brigić, Mirko
Marjanović, Gavro Grahovac, Nermina Kurspahić, Jugoslav
Vlaisavljević, Jura Galić, Enver Mehmedbašić, Alija
Dubočanin, Valerijan Žujo, Raziya Lagumdžija, Vojka
Djikić, Osman Djikić, Safet Plakalo, Marko Kovačević,
Muhamed Dželilović, Ivoimir Radeljković, Zeljko
Ivanković, Muhamed Nazirović, Bajram
Redžepagić, Enes Duraković, Enes Karić, Zdravko
Stipčević, Anto Kovačić, Karim Zaimović, Zeljko Gaković,
Nihad Agić, Zlata Artuković, Miodrag Bogičević, Jan
Beran, Rade Budalić, Ismet Dedić, Ranko Čolaković, Dejan
Djuričković, Maja Djurić, Ahmet Hromadžić, Zlatko
Hadžidedić, Muris Idrizović, Derviš Imamović, Miroslav
Jančić, Dragan Janjić, Halid Kadrić, Dragan Kaludžerović,
Mubera Mujagić, Rasim Muminović, Aljoša Musić, Ratko
Drožović, Zdravko Ostojić, Melika Salihbegović, Dragan
Simović, Pero Šimunović, Zlatko Topčić, Senka Torlak,
Risto Trifković, Omer Zorabdić, Enver Kazaz, Munib
Maglajlić, Zoran Janković, Vojislav Vujanović, Goran
Šapić, Aleksandra Majhrovski, Maja Andrić;
književnim prevajalcem: Bećir Džaka, Sulejman Grozdanić,
Fahrudin Kreho, Ina Krstanović, Nazif Kusturica, Gordana
Kusturica, Zejna Mehmedbašić, Milidragović Milica,
Tatjana Praštal, Zulejha Rudjanović, Raziya Sarajlić,
Omer Hadžiselimović, Amela Simić, Nirman Moranjak,
Srebren Dizdar

Ljubljana, 11. marca 1993

Ponovno smo zbrali solidarnostno pomoč za vas.

Večino tokratne podpore je prispevala avstrijska književna organizacija Literar-Mechana, poleg nje pa še Nemški in Švedski PEN ter Emergency Fund Mednarodnega PEN-a.

Vsako na spisku dobi po 200 penških mark.

Dragi prijatelji, držite se!

BORIS A. NOVAK
Predsednik Slovenskega PEN-a,
sekretar Writers for Peace Committee

To the International P.E.N. (to THE AMERICAN P.E.N. (Ms. KAREN KENNEDY & Ms. SUZAN SONZAG)
and to the Writers in Prison Committee

THE FOURTH, UPDATED LIST OF WRITERS WHO HAVE STAYED IN SARAJEVO (Jan. 25th 93) ADDITIONAL REMARKS: MARCH 22ND, 1993

WE URGE THE INTERNATIONAL COMMUNITY TO DO SOMETHING FOR THE WOUNDED OR SICK BOSNIAN WRITERS AT LEAST! AND IN THIS WINTER THEY MUST ALL BE SICK TO DEATH! The International P.E.N. has - in organization of the Slovene Centre - sent 350 or 300 German marks to each one from the group of 74 writers who have stayed in Sarajevo. But 2 pounds of potatoes cost 25 marks on the black market, and the average month salary is 8 marks or 4 eggs! Unfortunately, it is likely that Bosnia and Herzegovina, as we knew it, might disappear. Since these writers represent the flower of culture of this tragically disappearing country, let us save them! We have updated the previous lists from Dec. 8th and 24th, 1992, and Jan. 8th, 1993, with new informations. There are some new names; on the other hand, some writers have left Sarajevo. Several bio-bibliographical data are corrected as well. The following list represents a combination of different informations which the Slovene P.E.N. has gathered about writers who are still in hell. Unfortunately, we don't have bio-bibliographical data for all writers. First names are mentioned first, and family names follow. Women writers on the list are marked by the sign MRS., and university professors by PROF. DR. The urgent cases for the evacuation are marked with BLOCK LETTERS. Bosnia and Herzegovina = BaH. U of S = University of Sarajevo. We intend to update the list with each new information. It is likely that there are other writers in Sarajevo as well who are not named here, because it is very difficult to obtain reliable informations in war circumstances.

Boris A. Novak,
President of the Slovene P.E.N.

1. Miss Ferida Duraković, born in 1957 in Olovo, BaH, a poet, 3 volumes of poems, a book for children
2. Miljenko Jergović, born in 1966 in Sarajevo, a poet, essayist, and translator, 2 volumes of poems
3. Izet Sarajlić, born in 1930 in Doboj, BaH, probably the greatest living poet in BiH (30 volumes of poems), WOUNDED BY A BOMB DURING THE SHELLING OF SARAJEVO
4. Abdulah Sidran, born in 1944 in Sarajevo, a poet, novelist, playwright, and screenplay-writer, one of the best writers, widely translated, the film based on his screenplay *The Father on the Business Trip* received the award of the Cannes festival in 1981
5. Goran Simić, born in 1952 in Vlasenica, BaH, a poet (4 volumes of poems), playwright, essayist, and writer of children's literature; a Serb who has stayed in Sarajevo; married to Amela Simić, a Moslem, a translator from English, a librarian at the University and National Library which burned down; TOGETHER WITH THEIR TWO SMALL CHILDREN THEY ARE STILL IN SARAJEVO; at the moment Simić

is a secretary of the Writers' Association of BaH, one of our contact person in Sarajevo

LEFT
SARAJEVO

6. Prof. Dr. Mario Suško, born in 1947 in Zenica, a poet (10 volumes of poems), translator of English and American literature (30 books, including S. Bellow, Th. Roethke, S. Sontag, D. Barthelme, B. Malamud, several anthologies of American poetry etc.), a professor of English and American literature at the U of S, LIVING IN DIFFICULT CIRCUMSTANCES IN A SARAJEVO SUBURB DOBRINJA WHICH HAS BEEN CONSTANTLY SHELLED

LEFT
SARAJEVO

7. Stevan Tontić, born in 1947 near Sanski Most, BaH, a poet (10 volumes of poems), essayist, and translator, one of the strongest poetic voices, a Serb who has decided to stay in Sarajevo and not to join Serbian troops attacking the city, unfortunately mobilized by the Territorial defense of BaH (according to the Serbian sources forced to clean mine fields). BECAUSE OF HIS BAD HEALTH AN URGENT CASE FOR THE EVACUATION!

8. Marko Vešović, born in 1945, one of the best Bosnian poets, fiction writers and essayists, together 10 books, a professor of Serbian literature at the U of S, during the crisis in BiH writing sharp critical texts against the Serbian aggression although he is a Montenegrin himself

9. Mirsad Bećirbašić, born in 1952 in Sarajevo, a poet and writer of children's literature (8 books)

10. Sead Fetahagić, born in 1935 in Žepče, a fiction writer, playwright, and theatre essayist, 10 books, forced to leave his apartment because it was destroyed during the shelling of Sarajevo

11. Nedžad Ibrišimović, born in 1940 in Sarajevo, a fiction writer, playwright, and sculptor, 20 books, LIVING IN DIFFICULT CONDITIONS IN A CUT-OFF SUBURB OF SARAJEVO, BUT ORGANIZING UNDERGROUND EXHIBITIONS

12. Prof. Dr. Juraj Martinović, an essayist (5 books) and translator, a professor of the Slovene literature at the U of S, ex-mayor of Sarajevo, SERIOUSLY ILL, AN URGENT CASE FOR THE EVACUATION

13. Prof. Dr. Tvrtko Kulenović, a fiction writer, essayist (theatrology), and translator, together 15 books, a professor of comparative literature at the U of S, a leader of the group of writers in BaH who would like to form a P.E.N. centre; we have seen a moving and shocking scene on the TV when he was forced to burn books of his rich library in order to keep warm because there is no heating in Sarajevo where winters are sharp

LEFT
SARAJEVO

14. Ivan Lovrenović, born in 1943 in Zagreb, a fiction writer and essayist, together 5 books, a director of the biggest Bosnian publishing house "Svjetlost" ("Light")

15. Muhamed Ćurovac, born in 1950, a poet (3 volumes of poems), editor in the publishing house Svjetlost,

16. Mrs. Bisera Alikadić, born in 1939 near Livno, BiH, a poet, novelist and writer of the children's literature, essayist, anthologist (poetry), together 10 books

17. Stavan Bulajić, born in 1926 in Nikšić, Montenegro, a fiction-, screenplay- and children's literature writer, together 10 books, a Montenegrin who has stayed in Sarajevo, VERY ILL!

18. Dario Džamonja, born in 1955 in Sarajevo, fiction writer (4 books), playwright, and screenplay-writer, WOUNDED BY SHELLING

19. Alirizah Gaši, born in 1945 in Cazin, BiH, a poet, 5 volumes of poems, one of the best journalists of Radio Sarajevo

20. Ivan Kordić, born in 1945 near Mostar, BiH, a poet (5 volumes of poems) and anthologist

21. Prof. Dr. Idenko Lešić, born in 1934 near Zadar, Croatia, an essayist (history of literature and theatre - 6 books) and translator from English, a professor of comparative literature at the U of S

22. Semerdin Mehedinović, a poet, 2 volumes of poems, an independent publisher

23. Velimir Milošević, born in 1937 in Vitosëirica, Kosovo, a poet and writer of children's literature (together 20 books), and translator from Russian a journalist, a Serb who has stayed in Sarajevo

24. Slavko Šantić, born in 1937 in Sarajevo, a poet (10 volumes of poems), playwright, essayist, and translator from Polish, a former director of "Oslobodjenje" ("liberation"), the only daily newspaper which is still being published and distributed daily on the streets of Sarajevo

LEFT
SARAJEVO

25. Darko Lukić, a fiction writer and essayist (theatre), director of the National theatre in Sarajevo

26. Prof. Dr. Muhsin Rizvić, born in 1930 in Mostar, BiH, an essayist (history of literature - 12 books)

ALIVE,
THANKS
GOD

27. Dževad Karahasan, age apr. 43, one of the most interesting Bosnian novelists, a playwright and essayist (theatre), 3 books, ACCORDING TO THE LATEST (UNOFFICIAL, STILL UNCONFIRMED) NEWS HE GOT KILLED (a personal remark of B. A. Novak who prepared this list: he was one of the best people I ever knew!)

28. Prof. Dr. Nikola Kovač, born in 1936 near Dubrovnik, essayist (literary history, art - 8 books) and translator from French, a chairman of the French department at the U of S, a Serb who has decided to stay in Sarajevo

29. Alija Isaković, born in 1932, fiction writer, playwright, and essayist, together 30 books, editor in the publishing house "Svjetlost"
30. Prof. Dr. Radovan Vučković, born in 1935, essayist (literary history - 15 books) and fiction writer, a professor of South Slav literatures at the U of S, married to
31. Mubera Pašić, a poet, 10 volumes of poems, a Moslem, with RUINED HEALTH
32. Nenad Radanović, born in 1938 near Prijedor, BaH, a poet, fiction writer, and essayist, together 15 books, a Serb who condemned the Serbian aggression, married to a Croat
- DIED! 33. Miodrag Zalica, born in 1926 in Sarajevo, a poet (3 volumes of poems), playwright (20 plays), and fiction writer
34. Selim Arnaut, a poet, 3 volumes of poems, editor in chief of several literary magazines, a former secretary of the Writers' Association of BaH
35. Admiral Mahić (note: Admiral is the first name, not a military rank!), born in 1948 in Banja Luka, BaH, a poet (5 volumes of poems), fiction writer, and playwright
36. Mrs. Prof. Dr. Hanifa Kapidžić - Osmanagić, an essayist (literary history), 10 books, also in French, a professor at the French department of the U of S
37. Mrs. Nasiha Kapidžić - Hadžić, 20 - 25 volumes of poems for children, with RUINED HEALTH
38. Ilija Ladin (=pen name; his real name is Ilija Kozić), born in 1929 near Banja Luka, BaH, a poet, 8 volumes of poems, POOR HEALTH IN THE LAST 5 YEARS
39. Musko Džigal, born in 1945, a poet (3 volumes of poems) and fiction writer
40. Hidajet Hajdarević, a poet
41. Goran Samardžić, a poet and fiction writer, 2 volumes of poems, a Serb who has stayed in Sarajevo
42. Rajko Djurica, a poet, 3 volumes of poems
43. Mrs. Ljubica Ostojić, born in 1945 in Belgrade, a poet, playwright, dramaturg, fiction writer, also writing for children, together 10 books, a Serb who has stayed in Sarajevo
44. Hazim Akmidžić, a poet, 2 volumes of poems
45. Aleksandar Liljak, an essayist

46. Dervo Pušina, born in 1946, fiction writer (3 books) and essayist

47. Nikola Krstić, born in 1939 in Sarajevo, a poet, fiction writer and playwright, a dozen radio plays for adults and children, also a painter, a Serb, married to

48. Mrs. Aneta Benac, a poet and journalist, a Croat, SERIOUSLY ILL FOR YEARS

49. Mrs. Jasmina Musabegović, born in 1941 in Vogošća, Sarajevo, a fiction writer, essayist, and translator from French (M. Duras), editor in the publishing house "Svjetlost"

50. Ajša Zahirović, a poet and anthologist, a winner of 5 or 6 international awards, her anthologies of women's poetry were published in England, Greece, India, Indonesia, Egypt, Japan etc.

51. Dubravko Brigić, a poet, playwright, and journalist

52. Mirko Marjanović, born in 1940, a fiction writer (6 books), essayist (theatre), and editor in the publishing house "Svjetlost"

53. Gavro Grahovac, an essayist and editor in chief of "Svjetlost" which has become the biggest publishing house in the former Yugoslavia under his leadership, a Serb who is exposed to the threats by the Serbian military forces

With our
HELP Tanović
LEFT
SARAJEVO,
THANKS
GOD!
NEW

54. Senad (Senja) Tanović, born in 1948 in Sarajevo, a journalist and essayist, BRAIN TUMOUR, WOUNDED BY SHELLING, AT THE MOMENT IN THE HOSPITAL AT KOŠEVO, WHICH WAS SHELLED AND HEAVILY DAMAGED, AN URGENT CASE FOR THE EVACUATION!

HE IS IN LUSKANA AND IS HEAVILY TREATED WITH OUR FINANCIAL HELP.

55. Mrs. Nermina Kurspahić, an essayist, director of "Odjek", a cultural magazine which is still being published, an independent intellectual, SERIOUSLY ILL FOR YEARS (MULTIPLE SCLEROSIS)!

56. Jugoslav Vlasiavljević, born in 1957 in Sarajevo, an essayist and professor at the department of philosophy of the U of S, translator from German, English, French, published in many foreign languages, organizer of international congresses on phenomenology (together with "Analecta Husserliana")

57. Jure Galić, a writer, his wife has heavy health problems

58. Enver Mehmedbašić, a writer, satyrist, and journalist

59. Alija Dubočanin, a writer of children's literature and editor in the publishing house "Veselin Masleša"

60. Valerijan Zujo, age apr. 42, a poet and writer for children

61. Mrs. Prof. Dr. Rarija Lagundžija, an essayist and professor at the U of S

62. Mrs. Vojka Djikić, a poet (3 volumes of poems) and translator (M. Yourcenar, Algerian poets etc.), editor in chief of the 3rd (cultural) program of Radio Sarajevo, well known for its quality

63. Osman Djikić, an essayist and translator (almost all important works of the Finnish literature), the former Yugoslav ambassador in Algeria and Finland, honorary consul of the Finnish republic

64. Safet Plakalo, born in 1949 in Sarajevo, a playwright (10 plays) and essayist

65. Marko Kovačević, born in 1955 in Vrbas (Vojvodina), an essayist

66. Prof. Dr. Muhamed Dželilović, born in 1956 in Sarajevo, an essayist, professor of comparative literature at the U of S, an expert for Dante

LEFT
SARAJEVO

67. Vladimir Srebrov, a pen-name of the young Serbian poet who at the beginning of the Bosnian crisis got involved in politics on the Serbian side, but later condemned the Serbian aggression against Sarajevo and joined the forces of the Bosnian territorial defense showing a legendary courage; when caught by Serbian "chetniks" he was badly tortured; according to the latest news he is free again (some people say he is in Sarajevo, and the others that he is in Belgrade at the moment)

68. Ivoimir Radenković

69. Zeljko Ivanković, born in 1954, a poet (3 volumes of poems), fiction writer, essayist, and translator

LEFT
SARAJEVO

70. Veselko Koroman, born in 1934, a poet (10 volumes of poems), fiction writer (a novel and a volume of stories), and essayist (several books)

71. Prof. Dr. Muhamed Nežirović, an essayist, a professor at the U of S

72. Bajram Redžepagić, born in 1939, a novelist (6 novels)

73. Enes Duraković, born around 1945, an essayist and translator

Meanwhile 5 writers who have received help have left Sarajevo:
Branko Gladojević, Džemaludin Alić and Branko Čučak.

VLADIMIR GAJŠEK

Označeno ozemljeno središče

Sredi uničujočega vrtnčstega orkana – tišina,
sredi vojnega viharja – smrtni izid molka –

zato kričimo v središče nesrečnega kaosa
in smo, ki smo!

In čeprav smo kot nori v usmiljenju,
si med seboj še z begunci pomagamo,
smo vztrajniki medčloveške govorice,
celo v samoti, v samosledilni samoti.

Vzdržimo to središče, ki vihra nad nas
oddaljeno ukrajinsko, v potresu raket in bomb,
tankov in strojnic, pod drhtljivim nebom,
v odsevih krvave zemlje!

Smo, da vzdržimo dovolj dolgo,
da ostanemo do konca,
dokler da ostanejo begunci pri nas –

sčasoma prihranjeno trpljenje,
nikoli pozabljeno, kjer se je vrtnčilo
središče vojne, da se je zavrtelo
naposled tudi okrog nas,
ki bomo kričali, tudi čisto navadni.

DIALOGI O VOJNI

Na voljo je 10. epizoda pogovorov #DialoguesOnWar.

Ukrajinski in tuji intelektualci govorijo o izkušnjah vojne in delijo svoja opažanja.

Govorci 10. epizode:

- Natalka Sniadanko, pisateljica
- Margaret Atwood, pisateljica.

[POVEZAVA](#)

ODPRTO PISMO

Mednarodne organizacije nasprotujejo obsodbi neodvisnih novinarjev, članov nekdanje Fundacije Violete Barrios de Chamorro in La Prensa v Nikaragvi

Latinska Amerika, 24. marec 2022. Spodaj podpisane organizacije obsojamo sodno farso, ki se dogaja v Nikaragvi, kjer so bili neodvisni novinarji in nekdanji delavci zdaj že ukinjene Fundacije Violete Barrios de Chamorro (FVBCH) obsojeni na 7-13 let zavora.

V sredo, 23. marca, je bil Juan Lorenzo Holmann, generalni direktor časopisa La Prensa, spoznan za krivega domnevnega pranja denarja. Sodnica Nadia Camila Tardecillas je na drugem kazenskem okrožnem sodišču zahtevala kazen devetih let in štirih mesecev zavora ter denarno kazen. Holmanna so aretirali 14. avgusta, ko je policija vdrla v časopis, ki je bil takrat edini neodvisni tiskani medij, ki je še izhajal v državi. Njegovo sojenje se je končalo v sredo, 23. marca, končna sodba pa bo prebrana 31. marca.

V ponedeljek, 21. marca, je sodnik Luden Martín Quiroz na devetem kazenskem okrožnem sodišču v Managui novinarke in kandidatke za predsednico Cristiano Chamorro spoznal za krivo zaradi pranja denarja, "zlorabe upravljanja" in "ideološke laži". Obsodba je povezana z njenim mandatom predsednice FVBCH. Chamorri bo morala plačati tudi denarno kazen v znesku, ki je enak domnevnemu pranju denarja. Sojenje je potekalo od 3. do 7. marca v policijskem kompleksu Evaristo Vásquez, splošno znanem kot "El Chipote", kjer so bili priporniki izpostavljeni ponižujočemu, krutemu in nečloveškemu ravnanju, vključno z mučenjem. Poleg tega je večina političnih zapornikov, ki so pridržani v tem objektu, pridržana brez komunikacije.

Samovoljni sodni postopek proti Chamorri in drugim pripornikom je potekal v prisotnosti zastraševalnega policijskega kontingenta in ni zagotavljal nikakršnih jamstev za pošten postopek, vključno z dejstvom, da je bilo odvetnikom na voljo zelo malo časa za predložitev izjav v podporo svojim strankam. Poleg drugih resnih nepravilnosti in neupoštevanja dejstva, da so obtoženci imeli dokaze o svoji nedolžnosti, se je sojenje končalo brez predložitve več kot 1000 ključnih dokumentov, ki so podpirali primere obtožencev. Cristiana Chamorro je od 2. junija 2021 v hišnem priporu. Za zdaj še ni jasno, kam bo premeščena.

Nikaragovsko pravosodje, ki služi avtoritarni vladi, je na devet let zavora obsodilo tudi Pedra Joaquína Chamorra, 70-letnega brata Cristiane Chamorro in direktorja časopisa La Prensa, zaradi obtožb o poneverbi sredstev, "ideološki laži" in "zlorabi upravljanja".

Spodaj podpisane organizacije kategorično obsojamo te in druge sodbe, ki so bile izdane proti političnim zapornikom, ki sta jih pridržala režima Daniela Ortege in Rosario Murillo. Nikaragva je odgovorna za življenje in varnost vseh zapornikov vesti. Pozivamo k njihovi takojšnji izpustitvi in prenehanju kriminalizacije njihovih dejavnosti ter razveljavitvi vseh sodb, ki so bile izdane proti njim zgolj zaradi uveljavljanja pravice do svobode izražanja.

VEČ

Tednik PEN, glasilo Slovenskega centra PEN, št. 13/2022

Izdal: Slovenski center PEN, Tomšičeva 12, 1000 Ljubljana
Zanj: Predsednica Tanja Tuma

Uredništvo
Odgovorna urednica: Tanja Tuma
Glavna urednica: Maja Ferjančič
Oblikovanje: Maja Ferjančič

Leto izdaje: april 2022

Kraj: Ljubljana
ISSN 2784-7586

Publikacija Tednik PEN je brezplačna.

POVEZAVA

<https://www.penslovenia-zdruzenje.si/tednik>

Naslovna fotografija: Teunard Droog